

Садржај

Пролог	13
Спајање супротности (15) • Ревизија историје (16) • Чиме их је омађијао (20) • Како је настала ова књига (22)	
1. Први сусрет са Србијом	25
Освета за сарајевски атентат (27) • Вешање изнад кућног прага (29) • Аустријска војска је ломила вра- тове стрељаних српских заробљеника (31) • Жута монархија губи – Јосип Броз напредује (34) • Прва сребрна медаља за храброст за борбу против геака (36) • Бежање од заслуга (39) • Зашто је уписан у књигу аустријских „ратних губитака“ (41) • О томе се мора ћутати – Србија то не би могла да разуме (44)	
2. Ако Југославију нападну фашисти, ми ћемо гледати прво да изазовемо грађански рату земљи	49
У Русији бежао од Црвене армије, а у Загребу се представљао као бољшевик (51) • Хладан пријем	

у Београду (53) • Пактирање са свима који Југославији могу доћи главе... (56) • Кад је каријера у питању, није превише марио ко је Србин, ко Хрват (59) • Сарадња с гробарима Југославије „по свим питањима“ (63) • Обарање владе у поробљеној земљи – главни ратни циљ (66)

3. Три месеца чекао Русе у Београду. 73

Не знам који језик говорите, али српски не знате, не можете бити Србин (75) • Обеси се о бандеру ако рат буде трајао два месеца (77) • Измишљање чињеница (79) • Машта може свашта (82) • Тито чека Русе, Михаиловић Енглезе (83) • Усаглашена тактика ратовања (86) • Распамећени Срби и Србија (88)

4. Зашто је ишао на Равну гору. 95

Кад загусти: „Сви смо ми Срби“ (97) • Први сусрет с партизанима (99) • Партизани сумњиче Тита за шпијунажу (100) • Вреди ли један Немац педесет Срба (101) • Могу ли Немци прво бити поражени у Југославији, па тек онда на главним фронтовима (103) • Ко сте ви, друже Тито – зашто не кажеш, па ми волимо Русе? (104) • Стрељање се врши истовременим гађањем у срце и у главу (108) • Непроспавана ноћ на Равној гори (109) • Србија завијена у црно (112) • Тешко је бити прави Србин, а само прави човек може бити и прави Србин (114)

5. Почетак грађанског рата 119

Титов контранапад на неизвршени напад Драже Михаиловића (121) • Последњи покушај договора

(123) • За Немце су и партизани и четници били устаници (125) • Куповање времена (126) • Да бисмо освојили власт, ми ћемо у ватру бацати „чак и старце и старице, па и седмогодишње дјечакe“ (128) • Вреди ли српска част више од чешке, пољске, француске, белгијске, холандске, данске, норвешке (130) • Немци траже само предају (132) • Титове наредбе за ширење грађанског рата у Црној Гори, Хрватској и западној Босни: „Узети таоце, конфисковати имовину, интернирати фамилије, дотична села потпуно попалити и уништити“ (134)

6. Правим борцима рука не треба да задрхти ни кад убијају свог рођеног оца, само ако отац не воли комунисте 143

Предлог четника источне Босне: „Дискусија о државном уређењу долази у обзир тек по свршеном рату.“ (145) • Тито Хрватима прети осветом Драже Михаиловића (148) • У обрачуну партизана и четника све је било дозвољено (150) • Сарадња са Немцима: „Спремни смо да се с оружјем у руци боримо против сваког непријатеља на којег нам укажете“ (152) • Борбом против својих сународника Срби обезбеђују другим народима да буду равноправни с њима! (156) • Немци трљају руке (161) • Како је Тито обмануо Стаљина (162) • Борбена сарадња са Немцима и усташама (165)

7. Стварање Титове Југославије без Срба 171

Ми смо достојни свога учитеља Стаљина (173) • Различите директиве (174) • Сви одсутни су присутни (176) • Све одлуке по истом шаблону: „На

основу *једногласног* аплауза, констатујем да смо *једнодушно...* – „Према вашем *аплаузу* могу само констатовати да смо *једнодушно...*“ (178) • Гласање длановима (181) • Самог себе прогласио за маршала (183) • Зашто је Србија била маргинализована у Јајцу (185) • Умножавање лажне слике из Јајца (188) • Како „непријатељ није успио у својим пакленим намјерама“, ако је „уништио преко пола милиона Срба“!? (189)

8. Узалудна нада логораша Јасеновца. 195

Титова војска се приближава или већ стоји пред вашим логором, који никад неће ни покушати да освоји (197) • Зашто је одлучено да се вапај јасеновачких логораша не објављује (202) • Да ли је деведесет девет одсто Хрвата било против усташа (204) • Ћутање о Јасеновцу (206) • Дете без лобање (209) • Нема пера које би могло описати јасеновачке страхоте (211) • Систематско убијање православки (214) • Усташа му је одсекао оба уха и нос, а кад му је запретио да ћу му извадити и срце, Вукашин му је мирно рекао: „Ради ти, дијете, свој посао!“ (215) • Клање на Божић (218) • Орден и од Анте Павелића и од Тита (220) • Сцене пакла у Јасеновцу (221) • Само један усташа убио две хиљаде Срба (222) • Од хиљада депеша, које је за време рата послао у Москву, Тито је само у две поменуо о Јасеновац (224) • Ни речи о бацању хиљада живих Срба у јаме (226)

9. Скандал у Јајцу 233

Најважнија одлука на Другом заседању АВНОЈ-а није донета чак ни „на основу једногласног аплауза“ (235) • Гурање Срема у Хрватску (236) • Може ли се

Земун, ипак, одвојити од Београда? (238) • Подилажење Хрватима који неће у партизане (241) • Страх од аутономије Истре (241) • Чарке око Далмације (243) • Македонци траже Прешево (245)

10. Енглези и Американци утиру Титу пут за долазак на власт 249

Зашто су Енглези и Американци у пролеће 1944. тепих бомбама убеђивали Србе да заволе Тита (251) • Легитимни војни циљеви: болнице и породилишта, школе и дечји домови, ортопедски заводи, градске пијаце и гробља (254) • Под бомбама страдало две хиљаде Подгоричана, а „морални ефекат бомбардовања је добар“! (258) • Тито моли Стаљина да га доведе на власт у Београду (258) • Последња југословенска краљевска влада без Срба (260) • Руси још 1942. у САД заврбовали Шубашића за свог агента Сереса (263) • Наш циљ је: „Разбити Србијанце и увести их у тор прије њемачке пропасти.“ (263) • Како је један од водећих светских конзервативаца дозволио Титу да га убеди да „наметање комунистичког режима Југославији не спада у наше намјере“ (264) • Зашто је Черчил протежирао Тита (266)

11. Освајање и ослобађање Србије 271

Због чега је Србију 1944. ослобађало десет пута више Стаљинових него Титових бораца (273) • Међу ослободиоцима Србије и Павелићеви борци за Стаљинград (278) • Расуло међу симпатизерима (282) • Србија није била равноправна са другим републикама (284) • Прече јој је било да пожури на АСНОС него да запали свећу тек убијеном сину (288) • Чачански студент амнестира усташе за геноцид над Србима

(290) • Србија је дошла на власт тек кад је и Србин посумњао у српско име! (291) • Одушевљење говором тек смењеног шефа хрватских комуниста (294)

12. Већина Србије, ипак, против Тита 297

Лакоћа претварања туђег у своје (299) • Добродошлица за ослободиоца: „Дан ослобођења од другог окупатора није далеко“ (302) • Поведи овог човека, знаш где (304) • Многе жртве су умирале са узвицима: „Живели ослободиоци Београда!“ (305) • Нема среће без освете (306) • Стрељали га зато што није хтео да бежи, јер није имао чега да се стиди (308) • Пожурите са ликвидацијама: онога у кога се сумња стрељајте најконспиративније (311) • Планирани злочин (313) • Прототип веселог осветника: док не скочи на њега, Вуксанова жртва је жандар, кад му саспе два метка у главу, жандар се сам претвори у подлог издајника, кад целат погледа у њега, мртви човек постане прљавац, а кад га пљуне, већ је мрчина (314) • Наручио ликвидацију невиног човека, па постао председник Србије (315) • „Спасао сам вам мајку“ – „То је доказ да си служио окупатору!“ (318) • Одузели му српску националну част због тога што је југословенској избегличкој влади послао „шездесет фотографских снимака о усташким зверствима у Јасеновцу“ (320) • Хапшење војводе Петра Бојовића, силовање ћерки мајора Гавриловића (322) • Приводимо причу крају: нове идеје о прекрајању Србије (324) • Како му је пресела прва Нова година у Београду (327)

Реџистар имена 331

О аутору 337

Пролог

Спајање супротности (15) • Ревизија историје (16) •
Чиме их је омађијао (20) • Како је настала ова књига (22)

СПАЈАЊЕ СУПРОТНОСТИ

Противречне везе и односи између Јосипа Броза Тита и Срба и Србије могли би, у најкраћем, стати и у две речи: *спајање супротности*.

У Првом светском рату Броз се за рачун Аустроугарске борио против Србије, а Југославијом, коју је Србија, уз губитак четвртине целокупног свог становништва, створила на крају тог рата, дупло дуже је владао од оснивача те државе, краља Александра Првог Карађорђевића.

Окосницу његове војске на почетку Другог светског рата чинили су Срби из Србије, против чијих очева је двадесетак година раније ратовао, а кад је средином тог рата Југославију делио на шест република и бирао своју прву, провизорну прокомунистичку владу, други су му били пречи од Срба и Србије, па је на Друго заседање АВНОЈ-а, Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије, октобра 1943. Словенце и Хрвате позивао да дођу у „што већем броју“, а Србима поручивао да у Јајце пошаљу „неколико делегата“.

Октобра 1944, уз 414.000 совјетских војника, на власт у Београду су га устолочили Срби из Хрватске и Босне и Херцеговине и Срби и Црногорци из Црне Горе, али и совјетске и српске заслуге за његово устолочење убрзо су биле девалвиране. Совјетске због његовог разлаза са московским диктатором Јосифом Висарионовичем Стаљином, а српске због илузије Титовог режима да се трауме Другог светског рата у Југославији могу превазићи игнорисањем, а не суочавањем са правом и потпуном истином о том рату. А на тим затамњеним страницама историје писало је да је Други светски рат у Југославији био више грађански него ослободилачки; да су две трећине југословенских жртава у том рату пале од домаће руке, а не од страних агресора; да је у нацистичко-фашистичкој Независној Држави Хрватској, НДХ, под руководством њеног поглавника Анте Павелића, у том рату извршен геноцид над Србима, а да је после ослобађања Србије од немачке окупације Титов режим - више него у било ком другом делу Југославије - побио велики број припадника националне и пословне елите, културних и јавних радника, универзитетских професора, новинара, глумца, карикатуриста... Десетине хиљада оних који нису били срећни што се Србија подвргава Титовом и Стаљиновом утопистичком експерименту.

РЕВИЗИЈА ИСТОРИЈЕ

Убрзо по Титовом доласку на власт, ради политике „братства и јединства“ којом је његов режим покушавао

да неутралише непревазиђене ратне трауме Југословена, извршена је ревизија историјске истине о Другом светском рату у Југославији. За потребе дневне политике исконструисана је доктрина како су се сви југословенски народи, чак и народности, подједнако борили и жртвовали за ослобођење Југославије, што је представљало велику историјску неправду према Србима који су чинили већину свих југословенских ратних жртава. Тиме је круцијална историјска чињеница да је више од половине свих српских ратних жртава пало у НДХ, односно широм Хрватске и Босне и Херцеговине коју је Хитлер прикључио НДХ, насилно гурана у заборав.

Паралелно са процесом разградње српског историјског памћења, које би без пристанка и својског ангажовања српске политичке и интелектуалне елите било немогуће, одвијала се и перманентна редукција карактера и стварне ратне улоге другог, претежно српског покрета отпора у Другом светском рату. И то само због тога што се тај покрет, оличен у легитимној Југословенској војсци у отаџбини избегличке владе Краљевине Југославије, коју су признавале све чланице антихитлеровске коалиције, супротстављао Титовој жељи да фашистичку окупацију Југославије искористи за насилно преузимање власти у земљи.

Што због реваншизма, што због „братства и јединства“, овај покрет отпора, чију су окосницу чинили Срби, у послератној комунистичкој пропаганди постајао је све гори. Перманентно је називан квислиншким, чак фашистичким, и изједначаван са хрватским нацифашистима, усташама, највернијим Хитлеровим

савезницима изван нацистичке Немачке - иако су Немци Југословенску војску у отаџбини и њеног предводника генерала Драгољуба Михаиловића већим делом рата сматрали опаснијим ратним противником од Тита и његових симпатизера.

Водећи српски комунисти никад нису ни покушали да се супротставе било ком сегменту те кратковиде политике, већ су судбину Срба и Србије безрезервно препустили свом партијском вођи, кога су у Другом светском рату најбрижније чували и о његовој безбедности највише бринули.

Септембра 1941. одвели су га у партизане, спасли су га и у Ужицу и на Сутјесци и у Дрвару, а бар једна велика супротност између Тита и Срба била је више него очигледна готово од почетка тог рата. Његове снаге, које су често покушавале и немогуће, нису за све време тог рата ниједанпут ни покушале да ослободе највеће српско и југословенско ратно губилиште, концентрациони логор Јасеновац, код Загреба, у чијем се саставу налазило седам логора. А да би Стаљину доказао да је израстао у великог војсковођу, од октобра 1944. до априла 1945, на више него проблематичном Сремском фронту жртвовао је тридесетак хиљада младих Срба, који су без иједног дана обуке бачени у борбу са неупоредиво боље обученим и наоружаним Хитлеровим снагама и усташама. А у даљим борбама за ослобађање Хрватске од усташа и Немаца, између Саве и Драве, жртвовано је још тридесет хиљада српских младића.

И поврх свега, споменик у Јасеновцу, подигнут тек двадесет једну годину по завршетку рата, до краја

живота никад није посетио, а поред њега је безброј пута пролазио.

Његови српски обожаваоци или ништа од тога нису примећивали или су ишли из једне у другу крајност. Ратни лидер српских комуниста др Благоје Нешковић, новембра 1944, представљајући га Србији, говорио је да је „друг Тито исто толико Хрват колико и Србин“, а само неколико година касније приватно је, у четири ока, тврдио да је „Тито подмукли непријатељ Срба“.

Од његовог доласка у Београд, октобра 1944, Титов режим је похапсио, обесправио и побио знатно више својих стварних и набеђених опонената него што је то учинио у било ком другом делу Југославије. Изузев покоља у Словенији, маја-јуна 1945, када је Титова казнена експедиција, поред десетина хиљада ратних супарника, од којих су многи већ били положили оружје, побила и хиљаде хрватских цивила.

Политика подозрења према Србији настављена је и у тзв. мирнодопским условима, па је тако Тито сменио четворицу водећих српских политичара и два пута извршио темељну чистку српског руководства, а у последњој декади његове владавине, после смене вођа српских либерала, његови српски полтрони су ражаловали и хиљаде најспособнијих српских политичара, привредника, културних и уметничких стваралаца, новинара, главних и одговорних уредника, универзитетских професора...

Титово стално тренирање строгаће у Србији, од 1944. до 1980, не може се поредити са кампањама за одстрањивање идеолошки неподобних људи у било којој другој југословенској републици. Ту политику

Тито је консеквентно водио, поред осталог и због тога што је у Србији увек успевао да пронађе људе који ће му служити још верније од претходних српских првака.

Упоредо с тим Тито је, готово непрекидно, поготово од смене водећег српског политичара Александра Ранковића, толерисао, повремено и охрабривао, све веће одвајање и осамостаљивање Косова и Метохије од Србије, а самим тим и демонтирање највеће југословенске републике, која му је 1944. била главни ослонац у освајању Југославије.

Осим неколико жаока које му је тим поводом упутио лидер српских либерала Марко Никезић, водећи српски политичари су му и то толерисали.

Кад се све сабере, изгледа да једино није зазирао од удворичких Срба и Српкиња које су му запеле за око. Од бројних ванбрачних веза најстраснија је била са Пожаревљанком Даворјанком Пауновић, а од три званична брака најдуже је остао у оном са личком Српкињом Јованком Будисављевић.

ЧИМЕ ИХ ЈЕ ОМАЋИЈАО

Иронијом судбине Срби су Тита 1980, после свега, понајвише и најдубље ожалили, кунући се да ће и после његове смрти ићи Титовим путем. Као омаћијани, понављали су то и онда када се видело да тај пут никуд не води и да нико други не жели да им на том путу прави друштво. Чак ни они којима је Тито створио државе и претворио их у посебне народе.

У Титову причу да су границе између југословенских република међе које спајају, а не раздвајају, да су у суштини неважне, административне, а ни у ком случају државне, Срби су највише поверовали и сто пута се покајали јер су само десетак година после његове смрти распадом Југославије највише изгубили. Прву Југославију су 1918. створили губитком више од четвртине целокупног свог становништва, а и за другу, Титову, дали су највише живота, а после свега остали су сами са собом.

Хиљаде Срба и даље су, готово по инерцији, чешће одлазиле на његов гроб него на хумке оних који су им живот дали, а многи од њих и данас га сматрају највећом личношћу српске историје, иако Тито уопште није био Србин.

Поврх свега, највећи губитници слома Титове Југославије постали су Срби из Хрватске и Босне и Херцеговине, који су, уз Стаљина и Србе и Црногорце из Црне Горе, за време Другог светског рата одржавали Титову наду да ће се докопати кормила Југославије. И били најзаслужнији за његово крунисање у Београду 1944.

Постали су избеглице у земљи коју су стварали и ослобађали, а нису ни приметили да је она већ увелико почела да се распада још за Титовог живота, док су му аплаудирали за све што је радио и говорио.

Тиме се круг српских противречних односа са Титом не затвара. Хрватски и босански Срби су га лакше прежалили од најзагриженијих титоиста и „деце комунизма“ у Србији, у којој је Тито по доласку на власт, 1944/45, био странац јер је већина Срба била против њега.

КАКО ЈЕ НАСТАЛА ОВА КЊИГА

Идеју за писање ове књиге дао ми је мој пријатељ, словеначки историчар Јоже Дежман.

– Књига о односима Тита и Срба – рекао ми је крајем 2009. у Љубљани – могла би разрешити бројне енигме о његовом освајању и доживотном опстанку на власти.

Дежман није дорекао своју идеју, али учинило ми се да алудира не само на корене и карактер Титовог режима, успостављеног у Београду крајем 1944. већ и на неке од узрока фрустрације Срба из Србије и њихових сународника из Хрватске и Босне и Херцеговине деведесетих година прошлог века.

Невољно сам се сложио са идејом за нову књигу, више се бранећи него прихватајући оно што ми је словеначки пријатељ предложио. Нешто ми је већ на први поглед говорило да је тема (пре)пуна изазова и скривених рукаваца. И да носи најмање три велике опасности. Да паднем на ниске гране теорије завере или да олаким сврставањем Тита у тзв. србомрсце загазим у српско-хрватске националистичке воде, али исто тако и да ниподаштавањем и заобилажењем неких очигледних примера Титовог подозрења према Србима и Србији напишем половичну књигу.

Са овим и бројним другим изазовима борио сам се више од пет година.

Основна идеја ми је била да направим што објективнију књигу, а да притом откријем и што више мање познатих и потпуно непознатих чињеница.

Да ли сам, и колико, бар у основи, успео да избегнем замке на које сам наилазио просудиће читаоци. Уосталом, све је у вашим рукама.

Београд, 28. августа 2015.

1.

ПРВИ СУСРЕТ СА СРБИЈОМ

Освета за сарајевски атентат (27) • Вешање изнад кућног прага (29) • Аустријска војска је ломила вратове стрељаних српских заробљеника (31) • Жута монархија губи – Јосип Броз напредује (34) • Прва сребрна медаља за храброст за борбу против геака (36) • Бежање од заслуга (39) • Зашто је уписан у књигу аустријских „ратних губитака“ (41) • О томе се мора ћутати – Србија то не би могла да разуме (44)

ОСВЕТА ЗА САРАЈЕВСКИ АТЕНТАТ

Јосип Броз се први пут срео са Србима 1907, чим је из свог Кумровца пошао у Сисак да научи конобарски занат, на који је кренуо, или шлосерски, на коме се скрасио. Сусрет је био неизбежан јер су Срби тада чинили већину становништва сисачке регије.

Србе је убрзо сретао и у Загребу, где се запослио као браварски помоћник јер је тих година готово сваки десети становник Загреба био Србин.

Ниједан од тих сусрета није завредео Брозово сећање, па о томе у његовој заоставштини нема никаквих писаних трагова, као што их има и речју и фотографијом о његовом учешћу у аустроугарском ратном походу на Србију 1914.

Почетком августа те године, као водник 25. хрватског домобранског пука бечке царевине, први пут је ушао у Србију да је са својим ратним друговима казни за убиство аустроугарског престолонаследника Франца Фердинанда у Сарајеву.

У „Казнену експедицију“, како се та ратна авантура двојне монархије званично звала, Аустроугарска је на Србију гурнула 700.000 својих словенских поданика, Хрвата, Срба, Словенаца и босанских муслимана.¹

Загребачки надбискуп др Анте Бауер побринуо се да мобилисаним Хрватима до максимума распали страст за одмазду према Србима:

– Хрвати, јунаци! Бог вас зове у бој. Бог, вјечна Правда, зове вас да у рукама његовим будете осветници онога недјела у Сарајеву које је краљу нашем отело чврсту потпору у старим данима, а његовим вјерним народима смјерало уграбити наду у велику будућност.

Аустројске војсковође су одлучиле да у прве борбене редове поставе аустроугарске Србе, иза њих Хрвате и муслимане, а према сведочењима очевидаца, „сваки онај ко би оклевао са отварањем ватре на своју браћу или пак пуцао увис био би отпозади убијен“.

– У томе лежи највећа трагика овог рата за све нас Јужне Словене, нарочито за нас Србе – писали су београдски листови на почетку рата.²

Упутство Врховне команде у Бечу, издато непосредно пред напад на Србију, представљало је увертиру за велике злочине почињене у Мачви и западној Србији:

– Наређујем вам да према овој банди немате никакве милости, већ да уништавате све што је српско, да без даљег стрељате и уништавате сваког ко српски говори.

– При уласку у српске градове и села дужност вам је да у првом реду похапсите све високе и најугледније личности, као државне чиновнике, свештенике и учитеље, и у присуству свих одмах обеситише из сваке групе по тројицу.³

ВЕШАЊЕ ИЗНАД КУЋНОГ ПРАГА

У првим данима рата Броз и његови земљаци нису имали среће јер су већ у првим борбама на Дрини страдала десеторица његових Кумровчана.

Иако су агресора дочекали спремно, Срби су били запрепашћени свирепешћу аустројске војске:

– У једној кући пронађено је петнаест жена са малом децом – сви исечени на комаде, а у другој седам укућана грозно искасапљених заједно са псом.

– У месту Костатову пронађено је седамдесет закланих људи.⁴

Један сведок је под заклетвом сведочио:

– У селу Дубљу код Шапца наишли смо на шесторо заклане деце. Под страшним утицајем тог грозног злочина неколико дана нисам могао да једем.

– У другој кући није било никога. У трећој смо наишли на човека од око педесет година старости и питамо га какви су то људи били овде што су направили ове страшне злочине. „Не знам ко су“, одговорио је, „али говоре српски.“

– У следећој кући – извештавао је исти очевидац – наишли смо на четворо деце са одсеченим главама стављеним поред њих, а на петом остала глава да виси. Деца су била поређана на столовима.

– У селима смо наилазили на људе обешене изнад кућног прага или повешане о стабла воћњака, и то старце, жене и децу.⁵

– Код механе у селу Кривајици, код Лознице, очевици су пронашли деветнаест људи, жена и деце који су били повезани једно за друго конопцем и потом покрани и ужасно унакажени. Једној жени секли су каишеве од коже, а другој су дојке одсекли.

– Код исте механе нађена је још једна група од дванаест везаних, побијених и унакажених жена и деце.

– У Прњавору код Шапца убијена су, спаљена или измасакрирана 352 становника. Највећи део били су старци, жене и деца.

– У кући Милутиновића, у Прњавору, 16. августа 1914. спаљено је 96 лица, а два дана касније, у Лешници, код железничке станице, било је, које стрељано, а које живо закопано, 89 људи.⁶

Швајцарски експерт Арчибалд Рајс на лицу места је прикупио доказе о ликвидацијама 306 жена. Према његовом истраживању, жртве аустроугарске војске у Мачви имале су од једне до деведесет пет година живота, шездесет осморици људи су повађене очи, тридесет четворици одрезан нос, пола српских жртава је било умлаћено, обешено, спаљено или на други начин измасакрирано.⁷

АУСТРИЈСКА ВОЈСКА ЈЕ ЛОМИЛА ВРАТОВЕ СТРЕЉАНИХ СРПСКИХ ЗАРОБЉЕНИКА

Амерички новинар Џон Рид јављао је са лица места:

– По заузимању граничних места Аустријанци су као стоку покупили цивилно становништво – жене, старце и децу – и одвели их у Аустроугарску као ратне заробљенике.

– Из Београда је тако одведено више од седам стотина, а хиљаду пет стотина само из Шапца.

– Званична листа заробљеника аустријске владе цинично је гласила овако: Јон [Јован] Туфегџић, стар 84 године, Даринка Антић, стара 23 године, Ђорђе Ђорђевић, стар 78 година, Војислав Петронијевић, стар 12 година, Марија Венц, стара 69 година.

– Шабац је имао две хиљаде пет стотина кућа. Неке од њих разорили су топови: двапут више било је дивљачки спаљено, а све су биле проваљене и опљачкане.

– Освајачи су однели рубље, слике, дечје играчке, намештај, а оно што је било сувише тешко или незграпно да се однесе разлупали су секирама. Смештали су коње у спаваћим собама отмених кућа. У приватним библиотекама су све књиге лежале разбацане у ђубрету по поду, ревносно истргнуте из корица.

– У време прве [аустријске] инвазије многи су остали у Шапцу, надајући се да ће бити безбедни. Али су [аустријски] војници насрнули као дивље звери по граду, палећи пљачкајући, силујући.

Видели смо опустошени хотел *Европа* и поцрнелу и унакажену цркву...

– У овом пријатном граду, који је некад цветао, сада није живело ни две стотине душа, јадно таворећи у својим разрушеним кућама.

– У селу Лешници [код Лознице] више од стотину жена и деце ланцима су заједно повезани, а главе су им биле одсечене и набацане на гомилу.

– У селу Јевремовцу [код Шапца] педесет људи је сатерано у један подрум и живо спаљено.

– У Кравици су старци, жене и деца били мучени и изложени зверском насиљу, а онда искасапљени.

– Пет небрањених вароши је сравњено са земљом – четрдесет два села су разорена, а већи део њиховог становништва масакриран.

– У дворишту Гачићеве апотеке у Шапцу окупили су три стотине српских војника [из 13. пешадијског пука другог позива], у борби заробљених, стрељали их натенане, а затим им ломили вратове.⁸

Ридови ратни извештаји с врха Гучева били су још страшнији:

– На једној страни овог брисаног простора били су српски ровови, на другој аустријски. Једва ако их је делило двадесетак метара.

– Погледавши боље, видели смо страшну ствар: из малих гомила стрчали су комади униформи, лобање са улепљеном косом, с којих су још висиле крпе меса; беле кости с натрулим шакама на крају, крваве кости које су вириле из војничких чизама.

– Над читавим крајем лебдео је ужасан смрад. Чопори полудивљих паса шмугнули су на ивицу шуме; и на том растојању могли смо да видимо како се два пса отимају око нечега што је лежало полузакопано на тлу.

– Ходали смо по мртвима, тако много их је било – понекад би нам ноге упале у јаме трулог меса дробећи кости.

– На једном месту полупоједени скелети једног Аустријанца и једног Србина били су сплетени, руку и ногу обавијених један око другог у самртничком грчу из кога ни сада нису могли да буду раздвојени.

– Иза аустријских линија била је барикада од бодљикаве жице, значајна за дух људи прикованих у овој самртној замци – јер су већином били Срби из аустријских словенских провинција, који су упереним револверима натерани да се боре против своје браће.

– Пуних девет километара дужином врха Гучева мртви су били тако наслагани – десет хиљада њих.⁹

– Сви припадници Девете српске дивизије, који су остали на бојишту рањени, били су убијени од аустријских војника.¹⁰

Велике аустријске злочине верификовао је и хрватски мајор Перо Блашковић, који је командовао једним батаљоном 3. [тузланске] регименте аустријске војске. Он је у својим мемоарима описао како су аустријски војници у тек запоседнутом селу Клењу код Шапца, под изговором да се у селу крију српски борци,

покупили таоце, а све одрасле мушкарце затворили у сеоску цркву. Мештане су обавестили да ће сви таоци бити побијени ако у селу одјекне и један једини пуцањ, а неколико минута касније наредили су својим војницима да запуцају, што је био знак за стрељање и талаца и људи заточених у цркви.

Према речима мајора Блашковића, тај „огаван посао обавили су Бошњаци“.¹¹

Мачва, доње Подриње и Поцерина, у којима су 1914. оперисали Брозов 25. пешадијски пук и његова 42. вражја домобранска дивизија, најтеже су страдали у овом рату. Шабац је за првих осам месеци окупацијске управе изгубио 70 одсто мушкараца, односно 54,5 одсто целокупног свог становништва.

Према аустријском попису из јула 1916, Шабачки округ имао је 76.706 људи мање него 1910. године. Број мушкараца смањен је за 57.968, а жена за 18.738.¹²

ЖУТА МОНАРХИЈА ГУБИ – ЈОСИП БРОЗ НАПРЕДУЈЕ

Водник Јосип Броз је у овом рату командовао 10. извиђачком четом 25. домобранског пука 42. вражје дивизије. Његова јединица, која је имала око 80 људи, била је одговорна за извиђање и откривање положаја српске војске и контролу запоседнутих српских територија, а бавила се и заробљавањем српских бораца.

Према једном поверљивом Титовом исказу, објављеном тек двадесет година после његове смрти, његова команда је својим извиђачима у овом рату на

руском фронту за сваку заробљену пушку, односно за сваког заробљеника, плаћала пет аустријских круна.¹³

А пошто је рат против Србије, за разлику од напада на Русију, Аустроугарска и званично третирао као одмазду, онда су награде за извиђачке заслуге у масовним злочинима у Мачви и западној Србији свакако биле веће.

Брозови ратни другови, припадници жуте аустроугарске монархије, до краја 1914. три пута су покушали да освоје и покоре Србију, али сва три пута су морали да беже преко Дрине главом без обзира. Први пут у другој половини августа, после Церске битке, други пут септембра те године, после пораза на Мачковом камену и Гучеву, а трећи пут крајем 1914, после Колубарске битке и неуспелог похода на Београд, који је аустријска војска децембра те године само десетак дана држала у својим рукама.

Аустрија је тих месеци губила, али водник Јосип Броз је, због заслуга у откривању српских положаја и кажњавању српске војске и цивила, напредовао. Првих дана августа 1914. на тло Србије крочио је као млађи водник, фелдвобел, али већ после првих борби унапређен је у старијег водника, цугсфирера, а касније је постао и ордонанс 42. вражје дивизије.¹⁴

Уживао је велико поверење претпостављених, а за борбе против Србије, према једном сопственом признању, био је спремнији и од неких аустријских официра, па га је штаб његове 42. дивизије у јесен 1914. послао у специјалну мисију у Нови Сад. Из кућа лакомислених аустријских официра, који су мислили да ће Србија поклекнути већ после неколико дана, требало је да донесе њихове јесењу одећу и обућу.¹⁵

Уосталом, Броз је симпатије аустријских официра стекао неколико месеци раније, чим је ступио у војску бечке царевине. Упутили су га у подофицирску школу, а због њихове наклоности убрзо је одређен у групу повлашћених војника који су свакодневно вежбали мачевање, које му је ишло од руке, па је уочи Првог светског рата у Будимпешти учествовао и на такмичењу најбољих мачевалаца аустроугарске војске. Најбоље резултате остварио је у флорету и у боду, а награду, диплому и сребрну макету, а не медаљу, како је причао до краја живота, уручио му је надвојвода Јосиф Фердинанд Први Хабзбуршки. Био је опчињен:

– Ја примам честитке од надвојводе! Обичан војник руковао се с чланом царске породице!¹⁶

ПРВА СРЕБРНА МЕДАЉА ЗА ХРАБРОСТ ЗА БОРБУ ПРОТИВ ГЕАКА

Са својом 42. вражјом дивизијом Броз је крајем лета и у јесен 1914. прокрстарио сва главна попришта ратних окршаја у западној Србији – од Љубовије, Малог Зворника и Лознице до Крупња, Беле Цркве, Столица, Текериша, Ваљева, Мионице, Љига и Лајковца. Другим речима, учествовао је у борбама на Дрини, Гучеву и Мачковом камену, у знаменитим биткама на Церу и Колубари. А према ратним извештајима, и српске и аустријске војске, његова дивизија је одиграла важну улогу у опсади Београда и у окршајима код Умке, Остружнице, Бановог брда, Сењака, Аде Циганлије и Бежанијске косе.¹⁷

У последњој, трећој офанзиви на Србију Броз и његови ратни другови успели су, почетком децембра 1914, да „освоје“ и Београд, који је српска војска из стратешких разлога привремено напустила. Царска штампа је писала о херојском освајању српске престонице, „освајачи“ су тим поводом организовали и свечану војну параду у Београду, а само десетак дана касније српска војска је истерала уљезе из града.¹⁸

Брозов допринос аустроугарском кажњавању Србије верификован је и сребрном медаљом за храброст, која му је омогућила и брзо напредовање јер је свако одликовање у војсци двојне монархије аутоматски пратило и одговарајуће унапређење. Тако је млади Броз, што због сребрене медаље за храброст, што због великих губитака Аустроугарске, за кратко време на српском ратишту догурао до команданта пуковске извиднице. Постао је старији водник, што је био највиши подофицирски чин, а ускоро је постављен и за ордонанс официра своје 42. вражје дивизије и добио униформу „са три ширита“, како му се једанпут омакло да каже.¹⁹

Брозово учешће у овом рату аутентично потврђују и две његове фотографије настале на почетку рата. Обе у походу на Србију. Прва, снимљена крајем септембра 1914, публикована је 3. октобра у загребачком *Илустрованом листу*, са потписом: „Шанчеви наших војника на Дрини у Босни, у којима се дочекује [српски] непријатељ, а у којима се такођер, по више ноћи спава“. Друга је објављена 11. новембра 1914, на првој страници загребачког *Јушарњег листа*, уз знатно ширу легенду него код прве.

Уз напомену да је снимљена „у рововима на Дрини“, речено је да борци 42. вражје дивизије Србе називају

STRANA 948

ILUSTROVANI LIST

BROJ 40

NAŠI VOJNICI NA DRINI

Sančevi naših vojnika na Drini u Bosni, u kojima se dočekuje neprijatelj, a u kojima se također po više noći spava.

Прво ратно искуство: Броз у рововима на Дрини

„геацима“, а да је 25. пешадијски пук, од свих аустроугарских формација, најдубље ушао на српску територију, све до једног села код Ваљева. Наведено је и да се 42. вражја дивизија „сада налази на српском тлу“ и да је убила седамсто Срба, а уредништво овог листа је хрватским борцима на крају пожелело да и даље „међу“ Србе.²⁰

БЕЖАЊЕ ОД ЗАСЛУГА

До краја живота Броз је од своје улоге у кажњавању Србије за Сарајевски атентат бежао као ђаво од крста.

Јуначење на вешалима: аустроугарски војници вешају жене у Мачви августа 1914.

О ратним успесима у Србији никад није јавно говорио, а ту тему избегавали су и сви његови биографи. Преко свог првог животописца, члана Централног комитета КПЈ, Владимира Дедијера лансирао је причу